

Hoffmann István – Rác Anita – Tóth Valéria, Régi magyar helynévadás

A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai

Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 542 lap

HAJDÚ MIHÁLY 2003-ban megjelent Általános és magyar névtan. Személynevek című könyve után a szakmai közvélemény joggal várta el a szerzőtől a könyv második kötetét, a „Helynevek”-et. A szinte kész kézirat tragikus eltűnése (ahogyan ezt a szerző közléséből megtudtuk) után azonban HAJDÚ letett az újrafogalmazásról, meghagyván ezt a követő nemzedéknek. Már ebben az időben arra gondoltam, hogy ha a történeti helynevek modern összefoglalását egy ember írhatná meg, az csak HOFFMANN ISTVÁN lehet.

Aki figyelemmel kísérte a magyar tulajdonnév-kutatást, nem tudta nem észrevenni azt a kitaró és következetes tudományfejlesztő tevékenység-sorozatot, amely végig kísérve HOFFMANN pályafutását a célkitűzéstől (én ezt először az 1989-ben megjelent Számítógépes helynévtörténeti vizsgálatok a KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékén című tanulmányában láttam) a tanítványok hosszú sorának kinevelésén, értelmes feladatokkal való megbízásán és többüknek a tanszéken való megtartásán keresztül lényegében a tanszék jellemző profiljának megváltoztatásáig terjedt. Joggal beszélhetünk „debreceni névtani (ezen belül „helynévtörténeti”) iskoláról”, amely többé-kevésbé átalakította a Magyar Nyelvjárások köteteit, amely évente megrendezi a síkfőkúti helynévtörténeti találkozót és folyamatosan kiadja a Helynévtörténeti Tanulmányokat. HOFFMANN ISTVÁN és tanítványai az ómagyar helynévállomány szisztematikus feldolgozását végezték el, számos PhD-dolgozat (jelenségmonográfia, szórványadatokat tartalmazó dokumentumok feldolgozása) és elméleti következtetéseket is tárgyaló mű formájában. Ezek az előmunkálatok mintegy elővételezték egy majdani összefoglaló megírását.

Mi lehet a célja egy helynévtörténeti összefoglalónak? Célja lehet az önelvű névtan keretein belül az adott kor helynévfajtáinak névtani rendszerbe állítása, szerkezeti eleminek és az ezen alapuló típusoknak a számbavétele és ez alapján egyes típusok korábban meghatározott keletkezési és produktivitási kronológiájának revideálása. De célja lehet az is (ahogyan ezt a könyv előszavában a szerzők megfogalmazták) hogy a helynévi szórványok időhöz és helyhez kötése alapján a magyar nyelvtörténetben lezajló folyamatokat (főképpen hangtani és alaktani szinten) az eddig ismerteknél bővebb adatmennyiséggel dokumentálják, sőt a helynevek alapján, korrigálva korábbi vélekedéseket, bizonyos nyelvtörténeti eseményeket valóságghűbb bemutatásban tárjanak fel (csak példaként említem BÁBA BARBARA írását (2019), mely e kutatássorozat részeként az ómagyar kori labializáció természetéről és lefolyásáról ad új képet.

Kezdjük a bemutatást a könyv címével! A „régí” jelen esetben a korai ómagyar kort jelent, a korszak elejétől a 14. század közepéig. Forrásai a magyar nyelvű szórványok, melyek oklevelekben, összeírásokban, gesztákban és krónikákban maradtak ránk (19–37). Számos esetben azonban túlnyúlnak a szerzők ezen az időhatáron, amikor a példák későbbi adatolása ezt szükségessé teszi (vö. 204: Lajtafalu, 219: Mihályfalva, 246: Hercegfalva stb.).

A „magyar” magyarországit, tehát a történelmi Magyarország határain belüli helyek magyar és idegen ajkú elnevezéseit jelenti, a könyv tehát nem tárgyalja azokat a magyar exonimákat, amelyek kétségkívül léteztek már ebben az időben is (*Bécs*, *Gerec* ’Graz’, *Regede* ’Radkersburg’ vagy *Lubján* ’Ljubljana’) – ismertségük és használatuk megjelenik az ómagyar kor végi magánlevelezésben –, de szól a Kárpát-medencei idegen nyelvi névadásról (pl. a jövevénynevek esetében, 370–371). A „helynévadás” a szerzők szemléletét tükrözi, amely áthatja az egész kötetet: igyekszik mindig az elnevező embert figyelembe venni, beállítva a történelem sodrába, lokális viszonyaiba, tulajdonviszonyaiba, nyelvébe stb.

A könyv az előszót követve kilenc fejezetre oszlik. Az első fejezetben azt a bázist mutatja be, ami az adott korszakban az adatok forrásául adódik: a szórványemlékeket (19–37). Tárgyalja ezek forrásértékét, feldolgozottságát és megbízhatóságát, és e szempontok szerint jellemzi is őket.

A második fejezet (39–97) a szórványemlékek nyelvtörténeti hasznosíthatóságának módszertani kérdéseivel foglalkozik. Szól a hasznosítás korlátairól: kielemezhető-e a szórványokból a helyi nyelvhasználat, illetőleg a szórványok akár latin, akár magyar nyelvűsége mennyiben függ a lejegyző vagy a hivatalos személyek befolyásától. Felismerhető-e a latin nyelvű adatokban a lejegyző névalkotó fantáziája (*Pannonhalma*), a fordításra irányuló törekvés (*Erdély*), a részfordítás (*Leányfalva/possessio Lean*), a nyelvi adaptáció (*versus Lewam*). És végső soron: megnyilvánul-e valamiféle normára való törekvés a szórványok lejegyzésében.

A következő két fejezet elméleti jellegű. A harmadik fejezetben (A helynév mint nyelvi jel, 99–133) először a tulajdonnévadás (s ezen belül a helynévadás) általános, emberi indítékait tárgyalja. Ezen indítékok között kiemeli a helynévadásnak a tájékozódásban, a kommunikációban, általában az emberi kultúrában betöltött szerepét. Ebben a névadási folyamatban jelentős szerepe van a névmintáknak, ezek történeti egymásra rétegződésének, az elnevező egyének elméjében való megjelenésének. A helynevek nyelvi alkata utal az elnevezőre, de a forma változása nyomon követi a használók változását is (jó példa erre a folyamatra a *Balaton*, melynek nyelvi alkata a magyar névhasználók ajkán módosult). A helynevek sajátos típusai pedig mind kulturálisan (patrocíniumi nevek) mind identitásjelölően (személynév helynévfunkcióban) jelennek meg egy nép és egy korszak történetében. Más a névadási helyzet a műveltségi nevek körében (a településnevek jogbiztosító jellegében jobban érvényesül a tudatosság és a változás) és a természeti nevek körében (itt gyakoribbak az átvételek és jellemző a hosszantartó, időben való fennmaradás).

A negyedik fejezetben (A helynevek nyelvi elemzése 135–180) először a helynév-rekonstrukció kérdéskörét tárgyalják a szerzők. E rekonstrukció alapja a helynév etimológiája. A szerzők röviden áttekintik a magyar történeti helynév-rekonstrukció tudománytörténetét (ahonnan a recenzens hiányolja MOÓR ELEMÉR nevét és kritikai szerepének bemutatását), majd a helynév-rekonstrukció alapelveit tárgyalják. Ezek az etimológián kívül: a helynév adata a maga összefüggérendszerével és a lokalizálás. A továbbiakban a szerzők arról a funkcionális nyelvelméleti háttérről írnak, amelynek keretében a régi magyar helynévadást összességében vizsgálják. Ez a nyelvelméleti háttér feltételezi a valós (a nyelvhasználatban megjelenő) adatokat alapként, az általánosítás szándékát, a tipológiai érdeklődést, a funkció és a forma összekapcsolását, a nevek megjelenésének nyelvhasználói, nyelven kívüli összetevőjét. E keretben tárgyalja a nevek jelentésösszetevőit: a denotatív jelentést, az etimológiai jelentést, a kategoriális jelentést, a konnotatív jelentést,

a társas és a kulturális jelentést. Ez az elméleti keret igényli (az empirikus adatokból levonva) a sémák, minták és modellek szerepének, vagyis a nyelvi struktúrának a bemutatását. Hozzájárul mindehhez a helynévtörténetnek a népiségtörténet kutatásában való kiemelt fontossága is. A helynévelemzés alapelveiről (melyek a kötet további részeiben jelennek meg) a szerzők kiemelik a helynévfajták közösségbeli tudatosítását, a helynévformánsok alakító hatását, a helynévadás funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai bázisát, kiegészítve a helynevek változási modelljeivel.

A könyv legrészletesebb fejezete az ötödik, mely a településnevek kérdéskörét járja körül (181–380). Ezek vizsgálatában fontos alapelv az, hogy az adatolás esetleges, éppen ezért az egyes településnév-típusoknak csak relatív kronológiáját lehet bemutatni figyelembe véve a típusok produktív időszakát. A nem magyar eredetű nevek első csoportját az a néhány név alkotja, amelyeknek az ókorra visszavezethető voltát valószínűsíthetjük (*Sziszek, Szerém*). A szláv eredetű helyneveket az egyrészes nevek gyakorisága és a helynévképzők sokféleségével való ellátottság jellemez. A német eredetű településnevek (melyek az ország nyugati, északkeleti és délkeleti részein mutatkoznak) egy- és kétrészesek, alaki beilleszkedésüket a hangtani adaptáció segíthette. A magyar eredetű településnevek főbb névformánsai: *falu, telek, föld, lak, ház*, gyakoriságuk összehasonlítását a 4. ábra szemlélteti (210). A magyar településnevek leginkább gyakori típusa a személynévet tartalmazó helyneveké, melyek a személy és a hozzá tartozó hely összefüggésének jelölői voltak. E körben létezik egy igen fontos, a korai ómagyar kor magyar helynévadását kifejezetten jellemző szerkezeti típus, melyben a személynév bármilyen formáns nélkül, alakban válik helynévvé (a korai ómagyar kor helynévadását ez a típus 67 százalékban jellemzi – vö. 6. ábra, 221), de a későbbi időszakokban is egészen máig) a leggyakoribb helynévalakítási forma. Személynévi előzményük inkább a személynévkutatás körébe tartozik, áttételesen azonban a helynévadásra is jellemző, hogy mely korszakban milyen struktúrában milyen eredetű személynévek játszottak szerepet (a helynevek is bemutatják tehát, hogy a személynévrendszerben a latin eredetű nevek egyre inkább felváltják a „pogány névadás” elemeit.). A személynévekhez helynévképző toldalékok és lexikális helynévképzők (földrajzi közszók) is társulhattak, így hozva létre új szerkezeti típusokat. Ez utóbbi, a földrajzi közszokat tartalmazó személynévi eredetű településnevek típusa főként a 13. századtól kezdve adatolható. E kortól tehát a kétrészes struktúra modellhatása jobban érvényesülhetett. Személyt helyettesítő sajátos csoportra utaló köznevekből is alakulhatott helynév, mindhárom módon (pl. puszta köznév: 1150: *Ahchyn*, képzős alakulat: 1243: *Popi*, összetétellel: 1337: *Banholma*). Akárcsak a személynévi alapú helyneveknél, a népnevekből alakult helyneveknél is megfigyelhető, hogy a puszta népnév, illetőleg ennek képzős változata korábban jelenik meg, mint az összetétellel létrejött változatok.

A részletesség (esetenként néha már túlzásba vivően is) jellemzője e kötetnek. Talán ezért meglepő, hogy a Törzsnévből alakult településnevek című alfejezet (269–282) alapvetően nyitva hagyja a törzs fogalmának kibontását. Pedig ez fontos lenne, mielőtt magukat a törzsneveket (és a belőlük alakuló helyneveket) magyaráznánk. Mi a törzs? Vagyis: hogyan értelmezendő a DAI-ban szereplő *genea* megjelölés? Népcsoport, közösség (vö. 269–270)? Seregtest (271), ahogyan BERTA ÁRPÁD (1991) és KLIMA LÁSZLÓ (1995) magyarázzák? Vezérnemzettség, amelynek „kapitányai” a hét vezér (SZABADOS 2013)? A 272. oldalon a szerzők egyértelműen elfogadják a DAI. *genea* szavának MORAVCSIK által adott ’törzs’ megfeleltetését s nem említik a többféle értelmezés lehetőségét (vö. SZABADOS

2013). A 275. oldal mondata („Összességében tehát a törzsnévből alakult településnevek nem jelentenek elégséges forrást az egykori törzsi szállásterületek meghatározásához”) azt involválja, mintha lettek volna törzsi szállásterületek (olyan egységes területek, ahol egy rész-népcsoport telepedett le). (Az egységes népcsoport szállásterülete-felfogás lehetlenségét jól dokumentálja a szerzők által nem hivatkozott SÁNDORFI-könyv [1989] is.) Ha azonban elfogadjuk BERTA ÁRPÁD felfogását (függetlenül attól, hogy „Magyarzatai ... nem váltottak ki túl nagy visszhangot”, 271) a *genea* „harcoló seregtest” jelentéséről, ezen a nyomon könnyen eljuthatunk a különböző helyeken letelepedő *katonaiszolgálónépek törzsneves helységeinek feltételezéséig* (vö. „Ugyanúgy, ahogy egyes helynevek utalnak a helységekben lakók foglalkozására, szolgálatának jellegére, a törzsneveket tartalmazó helynevek sem utalhatnak többre, csupán arra, hogy az adott településen lakók mely törzsben tartoztak katonai szolgálatot teljesíteni.” [KLIMA 1995: 153; a „törzs” az idézetben a harcoló seregtestet jelenti – H. A]).

Társadalmi csoport nevéből alakultak a foglalkozásnévből létrejött helynevek is. Ezek a korai ómagyar korban 344 települést jelentenek, bennük 33 lexéma adja a helynevet. A szerzők összehasonlítják a társadalmi csoportok neveivel létrejött helyneveket, melynek eredménye, hogy szerkezeti típusok alapján a legváltozatosabb csoport a népnevéké, ezzel szemben a legzártabb csoport a tőzsneves helységeké, míg a foglalkozásnevek köztes csoportot jelentenek a szerkezeti változatosság tekintetében.

A patrocíniumi helynévadás Európának inkább a déli területein érvényesült, ennek elterjedésében az egyház nagy szerepet játszott: az egyházi szervezet kiépülése a templomcímeken keresztül kihatott a helynévvé válásra, és ez a magyar helynévadásban is jelentős szerepet kapott. A templomcímeknek a hely megjelölésére kialakult folyamata ugyanis jól illeszkedik az ősi gyakorlathoz, melyben a személynév bármilyen formáns nélkül válik helynévvé. Eme gyakorlat következtében a 15. századra minden 14–15. település neve a patrocíniumi névadás termékeként mutatkozik (299). A patrocíniumi névadás erős hatását mutatják azok az „ál-templomcímek” (*Szentagárd*, *Szentbiborc*), amelyek a mintát követve sosemvolt „szentek” neveit tartalmazzák. Megjegyzem, hogy eme reszematizációs változás (*Szebeborc* → *Szentbiborc*) ellenpéldája is valószínűsíthető: egy deszematizációs folyamat eredményeképpen jöhetett létre *Apostag* neve az **Apostolok*-ból – a község területén egy, a 12 apostol tiszteletére épített 12 szögletű templom állt (VALACZKA 1985).

Épített környezetre utaló nevek a várak neveiből lett településnevek (ezekben a *vár földrajzi köznév* található vagy önmagában, vagy képzett alakban, továbbá összetételben is), az egyházi épületekből (*egyház*, *kápolna*, *monostor* utótaggal) alakult, és az egyéb lakóépületek lexémáit tovább vivő településnevek. A vásártartásra utaló településnevek bevezetője hűen tükrözi a szerzőknek a nyelvi anyaghoz tartozó hozzáállását: amennyiben létezik jó előtanulmány, akkor annak a megállapításait adják, ha viszont nincs ilyen, akkor óvatosabban jelzik észrevételeiket, meglátásaikat (321–322). Ez az óvatosság a nyelvi anyag kezelésében is jelen van, a szerzők esetenként még a gazdag adatoltság ellenére is aprólékos elemzést követően nyilatkoznak csak egyes folyamatokról (vö. 359).

A természeti környezetre utaló településneveket (329–344) a szerzők a szerkezeti típusokat részletezve mutatják be (egyrészes és kétrészes nevek). Eredetüket tekintve ezek származhatnak vizek neveiből, utalhatnak a környezet flórájára is (növénynevet mintegy 1000 ómagyar kori településnév tartalmaz).

A településnevek változása, ugyanúgy, mint a keletkezésük a névmodellek figyelembevételével történik. A modellváltozás követi a nyelv történetében lezajló folyamatokat, s így például az a tény, hogy a településnevek körében a képzői származékokat visszaszorítják az összetétellel alakuló származékok, nem lehet független az általános szókészletben megfigyelhető hasonló változási folyamattól sem. Az archaizálódás folyamata, mely a szóalak teljes eltűnéséhez is vezethet, számos, az eddigi szóéletrajzi kutatásokban kevésbé figyelembe vett részletet tartalmazhat. Azok, a településnevek komplex változásait, továbbá a szerkezet és a jelentés változását dokumentáló adatok tehát, melyek a helynevekben történő változási folyamatok törvényszerűségeit írják le, tágabb kitekintésben, áttételesen a teljes közszóállományban végbemenő archaizálódást is magyarázhatják. A kötetnek ez a része (345–360) tehát kiemelt fontosságú lehet a közszők életrajzában, és a bennük lezajló kiavulási folyamatoknak a megértésében.

A településnevekről szóló fejezetnek mintegy összefoglaló sűrítvényeként jelenik meg a településnevek névrendszertani összefüggéseit tárgyaló alfejezet (360–380). Ebben a szerzők egy esettanulmány keretében a középkori Bihar megye teljes településnév-anyagának figyelembevételével mutatják be a névállomány belső összefüggésrendszerét.

A kötet hatodik fejezete a vízneveket tárgyalja (381–419). A vizek elnevezésében alapvető jelentőségű a denotátum jellege: nagyvíz-e, vagy kisvíz? Ezzel függ össze a megnevezés is: magyar eredetű elnevezést főként a kisvizek esetében találunk (és néhány középvízben: pl. *Berettyó, Sajó, Bodrog*), a nagyobb vizeket már korábban (a honfoglalást megelőzően) elnevezték mások. Hogy ezek az elnevezők kik voltak, milyen nyelven beszéltek (ezzel összefüggésben: milyen közszői jelentés lehet az egyes vízfolyások nevében), az gyakran nem dönthető el. Számos esetben viszont kideríthető a közvetítő nyelv a víznév alakjából (főként a szláv hatás, pl. *Duna*). Szláv nyelvtörténeti alapon magyarázható több folyóvíz szláv eredete, továbbá a *patak* szó átvétele, melynek névalkotó „tevékenysége” szintén a szláv hatást mutatja. A magyar elnevezésekben szerepet játszanak vízrajzi köznevek (*jó, víz, ér* stb.), képzők, kétrészes szerkezetek.

A 7. fejezet a tájnevekről szól. Noha ezek nem rendelkeznek sajátos névadási formákkal, egy összegző kézikönyvből ezek sem maradhatnak ki. Már csak azért sem, mert a honfoglalás előtti magyar helynévanyag száz százalékát két tájnév, a *Levédia* és az *Etelköz* képviseli. A Kárpát-medencei tájnevek lehetnek nagytájak nevei, kistájaké és vizekkel kapcsolatosak. Mivel az elnevezői szemlélet azonos, ugyanaz a megnevezés több kistáj nevében is megjelenik, így pl. az *Erdőhát* 12 különböző helyen is előfordul. A tájneveket a 434. oldal szemléletes térképe mutatja be.

A nyolcadik fejezetben a mikrotoponimák bemutatását találjuk. Mikrotoponimának a kis kiterjedésű helyeket nevezzük, de ez a „kicsinység” erősen relatív fogalom. Feltételezi a megnevező ember szemléletét, a közösség névadási mintáit, szokásait. (Hadd idézzek erre egy régi példát: több mint 40 évvel ezelőtt a Bácskában gyűjtöttem helyneveket. Adatközlőimmal [két idős paraszttal] egy lovaskocsival jártuk be a határt, ők mutogattak, én írtam a neveket. Egyszer azt mondták: „Ez itt a hegy”. „Hol?” – kérdeztem én. „Rajta állunk” – mondták ők. És valóban, ahol álltunk, az a rész talán egy méternyire emelkedett ki a teljesen sima tájból.) Az ómagyar kor határleírásai számos mikrotoponimát tartalmaznak, közülük könyvünk a vízneveket, a domborzati neveket, az erdők neveit és az utak neveit tárgyalja.

A könyv utolsó fejezete (459–470) kitekintés: benne a szerzők a helynevek etnikai forrásértékét tárgyalják. E fejezet erősen kritikus a korábbi, a nyelv és az etnikum viszonyát

tárgyaló gondolatokkal szemben. Ám ez a kritika jogos: benne az egyes tudománysszakok összehangolt, közös tevékenységének kívánalma rejlik.

A kötetet irodalomjegyzék (471–501), továbbá szó- és névmutató (503–542) zárja.

Hivatkozott irodalom

- BÁBA BARBARA 2019. Az *i ~ ü* szembenállás területi és kronológiai sajátosságai a korai ómagyar korban. In: FORGÁCS TAMÁS – NÉMETH MIKLÓS – SINKOVICS BALÁZS szerk., *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei X.* Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 7–18.
- BERTA ÁRPÁD 1991. Török eredetű törzsneveink. *Nyelvtudományi Közlemények* 92: 3–40.
- KLIMA LÁSZLÓ 1995. Hadakozó nemes elődeinkről: Hadszervezet és társadalmi szervezet kapcsolatai a vezérek korában. In: ISTVÁNOVITS ESZTER – KULCSÁR VALÉRIA szerk., *Altum Castrum IV. A népvándorlaskor fiatal kutatóinak IV. összefüvetele.* A visegrádi Mátyás Király Múzeum füzetei. Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeuma, Visegrád. 151–155. http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/tarsad/tortenel/mo_kozep/hadakozo/hadakozo.htm (2020. 04. 30.)
- SÁNDORFI GYÖRGY 1989. *Korai helyneveink vizsgálata.* Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Csoportja – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.
- SZABADOS GYÖRGY 2013. Állam és ethnosz a IX–X. századi magyar történelemben. *Acta Historica* 125: 3–24.
- VALACZKA ANDRÁS 1985. Apostag. *Névtani Értesítő* 10: 7–14.

HEGEDŰS ATTILA
Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A Münchener kódex olvasata

NYÍRI ANTAL és munkatársai betűhű kritikai szövegkiadása alapján szerk. MÉSZÁROS ANDRÁS és H. TÓTH TIBOR. Fekete Sas Kiadó – Bárcki Géza Kiejtési Alapítvány. Együttműködő partner: Magyarországi Kutató Intézet, Budapest, 2020. 336 lap

A nyelvtudományi körökben leginkább elfogadott nézet szerint mintegy 600 évvel ezelőtt, 1416 és 1430 között két szerzési pap, Pécsi Tamás és Újlaki Bálint munkássága révén született meg az első szentírásfordításunkat tartalmazó őskézirat, a Huszita Biblia. Ennek csak részletei maradtak fenn az utókorra, és az sem egyetlen kódexben, hanem három különbözőben. Ennek egyikét a szakirodalom napjainkban Münchener kódex (MünchK.) néven tartja számon. A kódex – egy liturgikus naptár mellett – az evangéliumok fordítását tartalmazza. E másolattal 1466-ban készült el Németi György Moldvában, Tatros városában. Az őskéziratnak e szimbolikus jelentőséggel bíró évfordulója táján új-fent jelentős tudománytörténeti eseménynek – mondhatni: újabb szakmai mérföldkő le-tételének – lehetünk szemtanúi a MÉSZÁROS ANDRÁS és H. TÓTH TIBOR szerkesztette kötetnek, A Münchener kódex olvasatának közreadásával. A kötetet a Fekete Sas Kiadó és a Bárcki Géza Kiejtési Alapítvány a Magyarországi Kutató Intézettel mint együttműködő partnerrel közösen jelentette meg. A könyvet ZELLIGER ERZSÉBET lektorálta. E régies hatást keltő köntösbe öltöztetett, igényes kivitelű kötet joggal kelti már első szemrevételezésre azt a benyomást, hogy szakmailag aprólékosan kimunkált kiadvánnyal van dolgunk.